

JOANNA OLECHNO-WASILUK
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

INNOWACYJNY PROJEKT INTERNETOWY
MULTIMEDIALNY SŁOWNIK
LINGWOREALIOZNAWCZY „ROSJA”

W końcu XX i na początku XXI wieku w Rosji opublikowano ogromną liczbę różnorodnych słowników¹. Pojawiły się nowe strategie opisu leksykograficznego, wykorzystujące współczesne metody przetwarzania informacji. Postęp w tej dziedzinie jest niezwykle dynamiczny. Szczególnie aktywna w dobie digitalizacji jest tak zwana leksykografia komputerowa (компьютерная лексикография) — zbiór metod i narzędzi programowych potrzebnych do przetwarzania informacji tekstowych oraz do tworzenia słowników na różnych nośnikach². Leksykografia komputerowa skupia się na tworzeniu językowych baz danych, korpusów językowych oraz opracowywaniu programów niezbędnych do sporządzania słowników, z których można korzystać z pomocą różnych narzędzi.

Poza terminem „leksykografia komputerowa” w literaturze przedmiotu pojawiają się też takie określenia jak „leksykografia elektroniczna”, „leksykografia maszynowa”, „leksykografia cybernetyczna”³ i in. W niniejszych rozważaniach stosować będziemy termin najczęściej używany — leksykografia komputerowa.

¹ А.С. Герд, Л.А. Ивашко, И.С. Лутовинова, Д.М. Поцепни (red.), *Лексикография русского языка: учебник для высших учебных заведений Российской Федерации*, Филологический факультет СПбГУ, Санкт-Петербург 2013, s. 14.

² М.В. Авдеева, *Компьютерная лексикография в системе практической и теоретической лексикографии*, https://elibrary.ru/download/elibrary_1834-4591_99576699.pdf (30.08.2017).

³ Н.А. Агапова, Н.Ф. Картофелева, *О принципах создания электронного словаря лингвокультурологического типа: к постановке проблемы*, „Вестник Томского государственного университета” 2014, nr 382, s. 6.

Na świecie, między innymi w Polsce, leksykografia komputerowa prężnie rozwija się od połowy lat 90. XX wieku. Niemniej w dalszym ciągu wielu leksykografów traktuje słowniki elektroniczne jako coś wtórnego i pobocznego w stosunku do słownika książkowego⁴. Wraz z rozwojem internetu słowników elektronicznych powstaje tak dużo, że — jak zauważa rosyjska badaczka **Olga S. Rublewa** — **sama leksykografia nie nadąża z opisem tego zjawiska**⁵.

Literatura nie określa jednoznacznie tego, co zaliczamy do słowników elektronicznych. Leksykografowie spierają się, czy za elektroniczny słownik można przyjąć tekstowy, przeniesiony na nośnik elektroniczny, czy ma to być oddzielne dzieło leksykograficzne, poszerzające możliwości wykorzystania przez użytkownika dzięki specjalnym platformom i programom. W leksykografii rosyjskiej używane są różne terminy określające omawiane słowniki: słownik maszynowy (Jurij Marczuk, Lew Nielubin), słownik automatyczny (Łarisa Bielajewa, Aleksandr Gierd, Iwan Ubin), słownik elektroniczny (elektroniczna wersja słownika — Walerij Bierkow, Natalia Siwakowa), słownik komputerowy (Galina Mandrikowa), słownik on-line⁶. W terminologii rosyjskiej pojawia się też termin „медиасловарь”⁷ (Inna Woroncowa). Terminy te używane są synonimicznie. W artykule niniejszym będziemy zamiennie posługiwać się dwoma z nich: słownik komputerowy i słownik elektroniczny.

Słownikiem elektronicznym Władimir Sielegiej nazywa „każde dzieło leksykograficzne zamieszczone na komputerze lub innym nośniku elektronicznym i przeznaczone do ogólnego użytku”⁸. Słowniki elektroniczne dzielimy na słowniki prymarnie elektroniczne (zaplanowane od początku do funkcjonowania w postaci elektronicznej) i zdigitalizowane (zrealizowane jako drukowane i wtórnie poddane procesowi digitalizacji). Słowniki prymarnie elektroniczne

⁴ P. Żmigrodzki, *Słowo — słownik — rzeczywistość*, Wydawnictwo LEXIS, Kraków 2008, s. 99.

⁵ O.C. Rublewa, *Слово в электронном словаре (с позиции пользователя электронными ресурсами)*, <http://www.dissercat.com/content/slovo-v-elektronnom-slovarе> (25.10.2017).

⁶ Д.А. Дубровская, *Возникновение интерактивных онлайн-словарей как результат расширения современной коммуникации*, http://scjournal.ru/articles/issn_1997-2911_2015_4-2_21.pdf (30.09.2017).

⁷ Zob. И.А. Воронцова, *Медиасловарь: принципы организации и перспективы развития*, «Ярославский педагогический вестник» 2014, nr 2, t. 1, s. 176–182.

⁸ В.П. Селегей, *Электронные словари и компьютерная лексикография*, http://www.lingvoda.ru/transforum/articles/selegey_a1.asp (29.09.2017).

dzielią się na słowniki zaplanowane do istnienia wyłącznie w wersji elektronicznej i słowniki przygotowane w formie elektronicznej, ale wydrukowane⁹.

Najogólniej słowniki elektroniczne dzielone są na słowniki off-line (po zapisaniu ich na dowolny nośnik możemy z nich korzystać bez dostępu do sieci) oraz on-line (wymagają dostępu do sieci). Najpopularniejsze rosyjskie słowniki off-line to Polyglossum¹⁰, Контекст¹¹ oraz ABBYY Lingvo¹², natomiast on-line — Lingvo¹³ oraz Multitran¹⁴. Wszystkie te słowniki gwarantują dostęp do kilku bądź kilkunastu języków, jednak najbardziej popularne są wersje angielsko-rosyjskie i rosyjsko-angielskie.

Polyglossum to zbiór 150 specjalistycznych słowników przeznaczonych przede wszystkim dla tłumaczy oraz uczących się języka rosyjskiego. Na platformie Kontekst (Контекст), adresowanej głównie do tłumaczy, znajdują się słowniki tematyczne i specjalistyczne. Wśród słowników rosyjsko-rosyjskich są tu słowniki synonimów, antonimów, paronimów, słowniki wyrazów obcych, nazw geograficznych oraz słownik języka rosyjskiego Władimira Dala. ABBYY Lingvo to platforma przez wielu użytkowników uważana za najprostszą i najwygodniejszą tego typu. Jest to zbiór słowników przekładowych, gwarantujący dostęp do 20 języków, m.in. języka polskiego. Zaletą ABBYY Lingvo jest to, że oprócz tłumaczenia słowniki podają transkrypcję słowa, jego oryginalne brzmienie, konteksty użycia a także warianty tłumaczeń innych użytkowników platformy. Aby skorzystać ze wszystkich możliwości opisywanej platformy, konieczna jest rejestracja. Pełne wersje słowników są płatne. Wszystkie wymienione pozycje to przede wszystkim słowniki tłumaczeniowe, bo głównie w tej dziedzinie powstaje najwięcej ich elektronicznych wariantów.

Słowniki on-line (Lingvo oraz Multitran) to również słowniki tłumaczeniowe. Istnieją w wersji podstawowej (bezpłatnej) oraz rozszerzonej (płatnej). Słownik Lingvo jest odpowiedni dla osób rozpoczynających naukę języka obcego. Użytkownicy znajdą tu tłumaczenie pojedynczych słów bądź całych wyrażen. Dzięki możliwości zacho-

⁹ P. Żmigrodzki, *Słowo...*, s. 100–101.

¹⁰ <http://www.polyglossum.ru/pg/pg/ru/index.htm> (20.09.2017).

¹¹ <http://www.dics.ru/download/> (20.10.2017).

¹² <https://www.lingvolive.com/ru-ru/translate/pl-ru/s%C5%82ownik> (03.09.2017).

¹³ https://www.lingvolive.com/ru-ru?lol=true&utm_source=lingvoonline.ru&utm_medium=301redirect&utm_campaign=reg+landing (03.09.2017).

¹⁴ <https://www.multitran.ru/c/m.exe?a=1> (20.10.2017).

wania historii wyszukiwania użytkownik może śledzić swoje postępy w nauce. W obu omawianych słownikach można być aktywnym współtwórcą słownika, dodawać swoje warianty tłumaczeń, zostawiać komentarze. W tym celu należy się zarejestrować. Kwestie ewentualnych błędów rozstrzyga administrator strony. Słownik gwarantuje również dostęp do przykładów użycia wyszukiwanego słowa, głównie w dziełach literackich. Dla ułatwienia przy hasle pojawiają się odsyłacze, które w stosunkowo krótkim czasie pozwalają otworzyć stronę z powiązaniem artykułem hasłowym.

Leksykografia komputerowa w dalszym ciągu przez wielu traktowana jest jako zjawisko przejściowe. Chociaż są też tacy, którzy wróżą jej dynamiczny rozwój, sądząc, że to właśnie słowniki elektroniczne znajdą w przyszłości więcej odbiorców niż słowniki papierowe, które powoli zaczynają przegrywać tę nierówną walkę¹⁵.

Słowniki elektroniczne stają się coraz bardziej uniwersalną i wygodną formą prezentacji różnorodnych informacji leksykograficznych. We współczesnej leksykografii coraz częściej podejmuje się próby kompleksowego przedstawienia jednostki językowej. Działania te są odpowiedzią na wyzwania lingwistyki, w której podkreśla się, że każdy język buduje swój semantyczny wszechświat, a użycie słowa w dużej mierze determinowane jest przez to, jak ono odzwierciedla świat. Podejście do języka jako fenomenu kultury spowodowało zwiększenie zainteresowania komponentem narodowo-kulturowym jednostki językowej. Użytkownika coraz częściej interesuje nie samo tłumaczenie słowa, lecz to, jak ono funkcjonuje w języku, kulturze i świadomości jego rodzimych użytkowników. Poszukuje się więc źródeł, w których wiedza językowa łączy się z informacją ekstraklingwistyczną. Taką możliwość mają słowniki elektroniczne ze swoją nieograniczoną objętością.

Wśród projektów komputerowych nowatorski jest *Мультимедийный лингвострановедческий словарь «Россия». Инновационный сетевой проект (Multimedialny słownik lingworealioznawczy „Rosja”. Innowacyjny projekt internetowy, MSL)*¹⁶. Powstał on na bazie wcześniej wydanych papierowych wersji słowników lingworealioznawczych, m.in. słownika *Россия. Большой лингвострановедческий словарь (Rosja. Wielki słownik lingwo-*

¹⁵ О.П. Фесенко, *Компьютерная лексикография: программные средства и продукт научной отрасли*, «Инновационное образование и экономика» 2014, nr 15(26), s. 28–30.

¹⁶ <https://ls.pushkininstitute.ru/lsslovar/> (02.09.2017).

realioznawczy). MSL jest elektroniczną wersją słownika książkowego. Zwróćmy uwagę na różnice i podobieństwa w wariancie tradycyjnym i elektronicznym słownika.

Obie wersje słownika stworzone zostały przez teoretyków i praktyków lingwokulturologii Państwowego Instytutu Języka Rosyjskiego im. A. Puszkina w Moskwie. W słownikach zamieszczono słowa oraz wyrażenia z tzw. komponentem narodowo-kulturowym, czyli jednostki językowe, które w swojej semantyce zawierają dodatkowe informacje i skojarzenia, związane są z historią i kulturą kraju, są dobrze znane przeciętnemu Rosjaninowi (słowo bez tła kulturowego nie może być efektywnym narzędziem komunikacji).

Słownik MSL, zarówno w wersji elektronicznej, jak i papierowej, adresowany jest do uczących się języka rosyjskiego jako obcego oraz do wykładowców niebędących rodzimymi użytkownikami tego języka. Obie wersje nazwane są przez twórców słownikami antropocentrycznymi: opisują bowiem nie abstrakcyjny system, ale żywy język, jego realne użycie. Według autorów słowniki odnoszą się do świadomości językowej współczesnych Rosjan i do współczesnej kultury (MLS). Głównym kryterium, którym autorzy kierowali się przy wyborze haseł i materiałów, jest ich precedensowość. Słowniki zawierają te hasła i materiały, które „wykształcony rodzimy użytkownik języka zna, a nie te, które powinien znać” (MSL). Artykuły zawierają precedensowe teksty werbalne, a także precedensowe obrazy. Przez precedensowość twórcy słownika rozumieją „obraz istniejący w świadomości wszystkich Rosjan” (MSL).

Elektroniczna wersja MSL pierwotnie ukazała się pod nazwą *Мультимедийный лингвострановедческий словарь „Россия”*. Z czasem autorzy zdecydowali się na uzupełnienie tytułu o *Иновационный сетевой проект*. W tym miejscu należy podkreślić pierwszą cechę słowników elektronicznych — informacja w nich zawarta może być aktualizowana na bieżąco, zawartość słownika ewoluuje.

W wersji komputerowej hasła można wyszukiwać alfabetycznie, tematycznie lub według rozdziałów. To czytelnik decyduje o sposobie wyszukiwania. Jest to podejście nowatorskie w porównaniu do tradycyjnego słownika, w którym ze względu na jego linearną budowę obowiązuje układ alfabetyczny.

Zaletą wersji elektronicznej słownika MSL jest koncentryczny układ treści (niemożliwy do zastosowania w wersji papierowej), polegający na powtarzaniu materiału w coraz to szerszym zakresie na różnych poziomach znajomości języka (od A1 do C2).

Rys. 1. Strona internetowa MSL. Widok na stronę główną „Медиатека”
 Źródło: <https://ls.pushkininstitute.ru/lsslovar/>

Elektroniczną wersję słownika cechują hipermedialność oraz interaktywny charakter. Wersja sieciowa wzbogacona została o materiały multimedialne: fragmenty filmów, piosenek, zabaw oraz zadań interaktywnych. Na 887 artykułów hasłowych w słowniku znalazły się 3143 ilustracje multimedialne oraz 389 zadań interaktywnych na poziomie A1–C2. Dane te mogą ulec zmianie. Interaktywność słownika przejawia się również w tym, że możliwa jest komunikacja jego autorów z użytkownikami. Leksykografowie otrzymują informację zwrotną, dzięki czemu są w stanie poznać potrzeby czytelników i udoskonalać projekt.

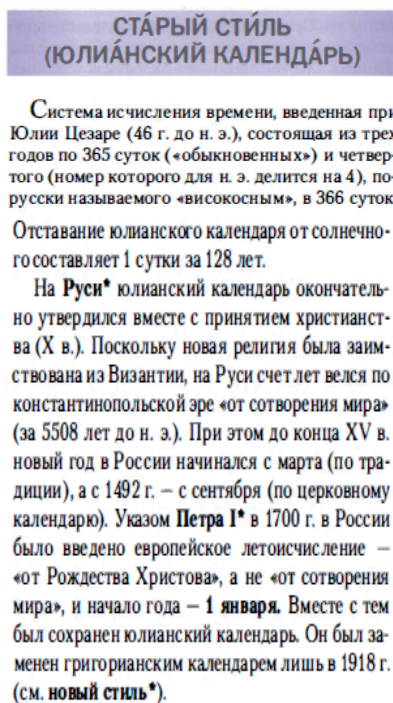
Cechą słownika elektronicznego jest hipertekst¹⁷ — rozbity na fragmenty, które są na wiele sposobów połączone ze sobą odsyłaczami (hiperłączami). To tekst, który może rozwinąć się na żądanie użytkownika. Odnośnik odsyła czytelnika do innego artykułu hasłowego zawartego w słowniku. Jest to tak zwane hiperłącze wewnętrzne, które łączy obiekty informacyjne i zapewnia szybkie przejście od jednego hasła do drugiego. Hiperłącza są dziś integralną częścią przestrzeni internetowej.

¹⁷ Termin ten stworzony został w 1965 roku przez Teda Nelsona na oznaczenie rodzaju hipermediów o charakterze tekstowym. Idea hipertekstu pojawiła się wraz z odkrywaniem potencjału komputerów.

Różnice i podobieństwa między wersją papierową a elektroniczną słownika zaobserwujemy na konkretnym artykule hasłowym. Za przykład posłużą nam hasło „старый стиль».

Rys. 2. Strona internetowa MSL. Widok na hasło *старый стиль*.
 Źródło: <https://ls.pushkininstitute.ru/lsslovar/>

Rys. 2. Zdjęcie artykułu hasłowego *старый стиль* w słowniku papierowym, s. 550.

W pierwszej części opisu leksykograficznego w elektronicznej wersji słownika hasło jest zwizualizowane za pomocą precedensowego dla kultury rosyjskiej obrazu. W wersji papierowej hasło „старый стиль» nie jest zwizualizowane.

W wersji papierowej słownika MSL hasło to zawiera wyłącznie krótką informację encyklopedyczną (należy jednak podkreślić, że struktura innych artykułów hasłowych w wersji papierowej jest na ogół bardziej rozbudowana). Gwiazdką zostały oznaczone hasła, które również znajdują się w słowniku. Jednak są to tylko dwa odnośniki: „Пётр I” i „новый стиль». **W wersji elektronicznej autorzy zamieścili kilka odsyłaczy, by opis leksykograficzny był jeszcze bogatszy.** Są to: Бородино, Рождество, Октябрьская революция, Новый год, старый Новый год.

Wersja internetowa jest bogatsza nie tylko o hipertekst, ale też o multimedia. Do omawianego hasła dołączone są fragmenty dekretu o wprowadzeniu w Republice Rosyjskiej zachodnioeuropejskiego kalendarza z 26 stycznia 1918 r., kartka z kalendarza prawosławnego na rok 2018, sowiecki plakat *Alfabet rewolucji* oraz sowiecka kartka pocztowa z okazji 7 listopada.

Obie wersje słownika MSL zaznajamiają użytkowników z życiem, kulturą oraz tradycjami narodu rosyjskiego, zapoznają ich z narodowym obrazem świata oraz z mentalnością Rosjan. Zawarte w nich artykuły hasłowe posiadają ważne kulturowo informacje, wyrażają historyczno-kulturowe idee narodu rosyjskiego, opisują obiekty kultury, tradycje i obrzędy Rosjan. W wersji komputerowej wszystko wzbogacone jest o materiały audio i video, co pozwala użytkownikowi między innymi usłyszeć oryginalny język rosyjski. Właśnie to stanowi o największej wartości słownika elektronicznego — różnorodność informacji (audio, video itp.) przechowywanych w jednym miejscu. Dzięki nieograniczonej objętości elektroniczna wersja słownika MSL jest bogatsza o materiały multimedialne. Struktura artykułu hasłowego jest bardziej rozbudowana (choć elementy opisu są podobne), w definicji leksykograficznej jest dużo więcej odnośników (hiperłączy wewnętrznych) niż w wersji papierowej. Słownik posiada koncentryczną strukturę. Istnieje możliwość ciągłej aktualizacji i dynamicznej rozbudowy projektu. Ponadto wersję elektroniczną użytkownik może zapisać na różnych nośnikach, oszczędzając w ten sposób miejsce i czas.

Rosyjski leksykograf Walerij Bierkow w pracy *О словарях XXI века (из лексикографической футурологии)* pisał o najważniej-

ИННОВАЦИОННЫЙ ПРОЕКТ ИНТЕРНЕТОВЫЙ...

szych cechach słownika XXI wieku. Są to: ukierunkowanie na użytkownika, bogata informacja encyklopedyczna w opisie leksykograficznym, koncentryczny układ haseł, dodatkowy, poza alfabetycznym, sposób wyszukiwania artykułów hasłowych, dostęp do oryginalnych materiałów audiowizualnych¹⁸. Wszystkie te cechy posiada *Multimedialny słownik lingworealioznawczy „Rosja”* – innowacyjny wśród projektów leksykograficznych.

Иоанна Олехно-Василук

ИННОВАЦИОННЫЙ СЕТЕВОЙ ПРОЕКТ МУЛЬТИМЕДИЙНЫЙ ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ «РОССИЯ»

Резюме

Настоящая статья содержит анализ электронного словаря *Мультимедийный лингвострановедческий словарь «Россия»*. *Иновационный сетевой проект*. На примере словарной статьи «старый стиль» автор сравнивает данный словарь с его бумажной версией. В частности анализируются типичные особенности электронных словарей: гипермедиа, интерактивный характер и ориентация на пользователя.

Joanna Olechno-Wasiluk

AN INNOVATIVE INTERNET PROJECT MULTIMEDIA LINGUISTIC-CULTURAL DICTIONARY “RUSSIA”

Summary

The paper analyzes the electronic dictionary *Multimedia linguistic-cultural dictionary “Russia.”* *An innovative Internet project*. The author compared it to its paper version of 2007. On the basis of the entry “old style” differences and similarities of both projects were pinpointed. While analyzing the dictionary, special attention was paid to features typical of electronic dictionaries, such as: hypermodality, their interactive nature and focus on the user.

---

¹⁸ В.П. Берков, *О словарях XXI века (из лексикографической футурологии)*, „Мир русского слова” 2000, s. 65–69.